

„ГРЕЦЬКЕ ДИВО”: МЕТАФОРИЧНА ГРА ЧИ НЕБУВАЛИЙ ЗЛЕТ КУЛЬТУРИ?

Ключові слова: „грецьке диво”, : феномен, логічне мислення, культура, „змагання в мові”

Постановка проблеми. Досягнення грецької культури не перестають дивувати світ. Лише за V ст. до н.е. грецька цивілізація дала людству таких „вічних супутників” його культури, як Сократ, Платон і Арістотель, Есхіл, Софокл, Еврипід і Арістофан, Фідій і Фукідід, Перікл і Геродот. За чотири століття давніми греками був пройдений шлях від релігійно-міфологічного мислення до філософії і науки, від фольклорних форм міфології і героїчного епосу до справжньої літератури, що була представлена такими жанрами, як епічна, лірична і драматична поезія, історіографія, філософський діалог і роман.

Упродовж VIII – V ст. до н.е. греками було зроблено багато дивовижних відкриттів в усіх галузях інтелектуальної художньої творчості. Скрізь і в усьому вони були першовідкривачами, вчителями і наставниками.

Стан вивчення проблеми. Культурні досягнення грецької цивілізації ставлять перед дослідниками питання: чому греки зуміли так сильно випередити в своєму історичному розвитку інші цивілізації стародавнього світу? Намагаючись дати відповідь на це питання, англійський філософ Б. Рассел писав: «В усій історії немає нічого більш дивовижного і нічого більш важкого для пояснення ніж раптове виникнення цивілізації у Греції» [1, с. 18]. Як бачимо, для Б. Рассела народження грецької цивілізації було подією несподіваною, непідготовленою попереднім розвитком стародавніх суспільств Середземномор'я й тому дивовижною. Французький філософ Е. Ренан небувалий розквіт мистецтва, філософії й науки у Давній Греції назвав справжнім дивом.

Виклад основного матеріалу. Які ж причини „грецького дива”? Сучасні дослідники пояснюють цей феномен то розповсюдженням заліза і піднесенням економіки у грецьких полісах, то національним характером греків, то соціальними умовами, то демократичним ладом.

Безперечно, національний характер стародавніх греків, проникнутий агональним (полемічним, змагальницьким) духом, був важливою передумовою „грецького дива”.

Агональний дух пронизував усі сторони життя: політику, спорт, мистецтво, літературу, філософію. Культ слави, невагомне бажання зберегти своє ім'я в пам'яті нащадків (навіть як Герострат) були для грека вищим духовним способом життя. Агон активізує еллінську душу – пробуджує, приводить у рух, надихає та актуалізує все невичерпне багатство потенційних сил „прекрасної індивідуальності” [2, с. 68].

Дух суперництва породив „змагання в мові” – діалектику. Це становить оригінальне досягнення грецької культури. Фундаментом тези про те, що „в суперечці народжується істина”, була висока оцінка греками свободи як найвищого дару. Повіривши у свободу як вищу цінність, грецькі поліси побудували демократичне суспільство рівних повноправних громадян. Демократична парадигма греків надихала людей у період Відродження і Нового часу і стала прообразом сучасної західної демократії [3, с. 5].

Варто зазначити, що агональний дух грецької цивілізації відіграв і негативну роллю в її історичному розвитку. Він заважав давнім грекам об'єднатися у федерацію чи конфедерацію полісів. Дослідників дивує те, як цей талановитий народ винищував сам себе на ґрунті суперництва партій та полісів.

Важливою передумовою „грецького дива” сучасні дослідники називають особливий генофонд давніх греків, їх виняткову обдарованість. В еллінів було надзвичайно розвинуте логічне мислення – властивість лівої півкулі мозку та образно-художнє – правої. Платон слугує прототипом грецького генія. В його творчості поєднуються риси поета і мислителя, мрійника і політика. Проте в такій універсальній обдарованості греків дослідники вбачають джерело не лише вражаючих досягнень в культурі, а й поразок і нещастя. Наприклад, спортивні змагання у греків мали на меті здобуття слави, а не утилітарно-військові цілі. Римляни, які створили могутню армію і завоювали півсвіту, вважали негідним воїна та громадянина заняття спортом. Якщо для грека „споглядання”, філософські роздуми заради істини і знання як такого без безкорисливої мети були найкращою формою життя, то для римлянина це вважалось втратою часу. Сократ, закинувши господарство, шукав істину як етичну цінність, а Катон Старший старанно займався господарством, хвалив селянську працю, хоча був відомим державним діячем. Тому саме римляни мали успіхи в політиці й юриспруденції. Якщо греки були інтелектуалами й теоретиками, то римляни – реалістами й прагматиками. Вони не зраджували собі навіть тоді, коли зверталися до грецької філософії, запозичуючи переважно лише її практичну частину –

вчення про мораль і державу, тобто те, що відповідало їх національному характеру і до сприйняття чого вони були підготовлені власною історією. Отже, греки переважаючи римлян в одному напрямі, поступалися їм в іншому. Елліни, які дали світові великих філософів і вчених, поетів і митців, були на диво високообдарованим народом. Та це не забезпечило їм жодних переваг в історичній долі.

Висновки. Історія культури античного світу переконує в істинності слів грецького філософа Геракліта про те, що характер народу визначає його долю. У цьому полягає повчальний урок для всього світу, поданий народами античності.

Список джерел і літератури:

1. Рассел Б. Історія західної філософії К.: Основи. 1995. 759 с.
2. Ставнюх В.В. Становлення афінського поліса. К.: «Аквілон — Плюс», 2005. 216 с.
3. Чумаченко Б. М. Вступ до культурології античності: К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 274 с.